

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Alanı Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri: Bir Durum Çalışması

Birgül ULUTAŞ**
Emre GÜNEY***

Atf için:

Ulutaş, B. ve Güney, E. (2019). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanı öğrencilerinin gelecek beklentileri: Bir durum çalışması. *Journal of Qualitative Research in Education*, 26, 292-314. doi: 10.14689/enad.26.13

Öz. Dünyanın hemen her yerinde son yirmi yılda işsizlik oranlarının dramatik boyutlarda yükseldiğinden söz edilmektedir. Buna göre 1995'te yaklaşık 800 milyon olan işsiz sayısı, 21.yüzyıl başında bir milyarı geçmiştir ve işsizlik oranları siyasi iktidarların öncelikli meseleleri arasına çoktan yerleşmiş olsa da geri döndürülmesi güç biçimde yükselişini sürdürmektedir. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (RPD) alanı öğretmen adaylarının kendi geleceklerine ilişkin beklentileri ve kaygılarının ortaya konulması bu araştırmanın temel amacıdır. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasına dayanan bu çalışmada farklı kademelerden sekiz kadın ve sekiz erkek öğrenciden oluşan bir çalışma grubuna yarı yapılandırılmış görüşme soruları sorularak, elde edilen veriler derlenmiştir. Araştırmada özellikle dar gelirli ailelerden geldiği anlaşılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun gelecek beklentilerini öğretmenlik atamalarına dayandırdıkları; Kamu Personeli Seçme Sınavına (KPSS) çok büyük anlam ve önem verdikleri; önemli bir kısmının kendilerini bir an önce hayata atılmak zorunda hissetmeleri nedeniyle lisans üstü eğitim yapmak gibi bazı hayallerini ertelemek zorunda kaldıkları; geleceğe dair en önemli beklentilerinin güvenceli bir istihdam koşulu olduğu ve yaşam standartları bakımından yüksek bir beklentiye sahip olmadıkları anlaşılmıştır. RPD alanına öğretmen atamalarında yazılı sınav içeriğinin alana uygun hale getirilmesi, mülakat sürecinin daha nesnel bir hale getirilmesi ve alan dışından atamaların kaldırılması, araştırmanın önerileri arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, RPD, üniversite öğrencileri, gençlik, gelecek beklentisi, istihdam.

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 25.11.2019
Düzeltilme Tarihi: 09.04.2021
Kabul Tarihi: 24.04.2021

© 2021 ANI Yayıncılık. Tüm hakları saklıdır.

** Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak, Türkiye, e-mail: ulutas.birgul@gmail.com. ORCID: 0000-0001-8615-9343

*** Psikolojik Danışman, Pekmezli Çok Programlı Anadolu Lisesi, Şanlıurfa, Türkiye, e-mail: e.guney.1997@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-7946-5008

Giriş

Dünyanın hemen her yerinde son yirmi yılda işsizlik oranlarının dramatik boyutlarda yükseldiğinden söz edilmektedir. Buna göre 1995'te yaklaşık 800 milyon olan işsiz sayısı, 21. yüzyıl başında bir milyarı geçmiştir ve işsizlik oranları siyasi iktidarların öncelikli meseleleri arasına çoktan yerleşmiştir (Bora ve Erdoğan, 2011). Bunda elbette ki 1980 sonrasında neoliberal ekonominin yükselişi ve teknolojik olanakların pek çok iş sahasında istihdam gereksinimini düşürmüş olması gibi etkenlerden söz edilebilir. Fakat yükselen işsizlik oranlarının önemli bir kısmının eğitilmiş ve vasıflı işgücü ile ilgili olması, konunun çarpıcı bir boyutunu oluşturmaktadır. Her yıl bir milyondan fazla üniversite mezununun işsizler ordusuna katıldığını belirten Standing (2014, s. 130), bu kitleyi şu cümlelerle tanımlamaktadır:

...Bu sosyal kitleye 'karınca kabilesi' adı veriliyor çünkü kendi sosyal ağları içinde debelenip duruyorlar ya da destek bulabilmek amacıyla eski kampüslerinde dolaşıyorlar. Mezunlardan oluşan gruplar şehrin dış taraflarında küçük evlerde beraber kalıyorlar. Söz konusu öğrencilerin dörtte üçü kırsal alanlardan geliyor ve ev kaydı belgeleri yok. Hemen hemen hepsi bekâr olan bu gençler, az para kazanılan geçici işlerde çalışıyor ve aldıkları ücreti de paylaşıyorlar. Bu ücretler üzerinden bir yıl çalışmaları halinde dip dibe yaşadıkları evlerin ancak küçük bir kısmını almaya güçleri yetiyor.

Standing'in betimlediği ve gündemden güne yaygın bir yaşam biçimine dönüşen bu "arada/arafta" yaşam tarzının kronikleşmeye başladığı ve bu geçici yaşam formundan çıkmanın gündemden güne zorlaştığı bir yeni toplumsal yaşamdan söz etmek mümkündür. Castel (2017, s. 402-403) 1993'te "dışlanmayla yüz yüze olan Fransızlar" üzerine yapılan bir araştırmanın sonuçlarına başvurarak "yaşlıların gençlere oranla gelecekte daha emin olduğu bir toplum" tasvir etmektedir. Buna göre 1980'lerden sonra ortaya çıkan toplumsal yapıda iş hayatının dışında bulunan yaşlılar, hala çalışmakta olan gençlerden daha fazla güvencededirler ve en derin huzursuzluğu yaşayanlar ise mesleki yaşama girmeye hazırlananlardan oluşmaktadır. "Belki de toplumumuz kendi yarınını yitirmek üzeredir" diyen Castel, bu tabloya "gelecek krizi" adını vermektedir. Genç insanların yaşamlarını kurgulayamamalarına neden olan bu yeni tür "geçici/ara" yaşam formu, gençlik kavramsallaştırmasını da dönüştürmektedir. Gençlik kavramı bugün, belli yaş aralıklarıyla ifade edilmekten ziyade, eğitim alma ve iş bulma süreçlerinin uzamasına paralel olarak, "uzatılmış çocukluk" ya da çocukluk ile yetişkinlik arasında bir "geçiş çağı" gibi ele alınmaktadır (Bora, 2011). Bu anlamda modern yaşamda bir yandan eğitilmiş işgücüne duyulan ihtiyaç nedeniyle yükseköğrenim almak, başka bir deyişle "üniversite okumak" modern toplumda vasıflı çalışan olmanın önkoşulu olarak tanımlanmış; öte yandan vasıflı işgücü olmak için gereken eğitimleri tamamlayıp üretim sürecine katılmak, bu yolla bağımsız olmak ve birey olmak kabaca yetişkin olmakla özdeşleştirilmiştir. Ancak bugün konunun giderek daha karmaşık bir hal aldığı gözlenmektedir.

Karmaşıklığın *birinci nedeni*, eğitim alma ile üretime katılma arasındaki bağın ve öncelik sonralık ilişkisinin ortadan kaybolmasıdır. Shultz'un 1960'larda ortaya koyduğu ve o yıllardan başlamak üzere 1980'lere uzanan süreci açıklamakta önemli

bir yer tutan “insan sermayesi kuramı” ile kişinin nitel ve nicel olarak iyi bir eğitim almasının, onun üretim kapasitesini geliştireceği ve mezuniyetinden hemen sonra olmasa bile yüksek kazançlı bir iş sağlayacağı kabul edilmektedir (Solmon ve Fagnano, 1995). Oysa ki bugün eğitimin niteliği ve niceliği ile yüksek gelirli bir iş bulma arasındaki somut bağ zayıflamıştır. 2000'lere ulaşmadan ortaya konan veriler, iş alanlarının %60'tan fazlasının lise diplomasından daha düşük bir vasıf düzeyi gerektireceğini öngörmekteydi. Dolayısıyla işsizlik kadar, mevcut işsizlerin vasıflılık düzeyi de yükselmektedir (Castel, 2017). Bu da öğrenim düzeyleri ile iş bulabilme arasındaki paralelliği ortadan kaldırmaktadır.

Bir iş sahibi olma imkânına sahip olsa bile kendi emek süreçlerinde söz hakkı olmayan, güvencesiz çalıştırılan kitleler açısından gençlik kategorisinden çıkışı mümkün kılan birey olma, bağımsız olma koşulları *ikinci olarak* istihdam koşulları nedeniyle karmaşıklaşmaktadır. İşgücü piyasalarında yaşanan eksik istihdam durumu ile giderek yaygınlaşan esnekleşme, bu durumun somut örnekleridir. 1980'li yıllardan başlamak üzere günümüze dek belirginlik kazanan neoliberal ekonomi politikaları nedeniyle sosyal devlet ilkesinden geri adım atılması, eğitimin maliyetini giderek artan oranlarda bireylerin üstüne yıkmaktadır. Burs ve kredi olanaklarına sahip olamayan yoksul kesimler için, iş garantisi de sunmayan bu yükseköğretimin maliyeti oldukça yüksektir. Fakat daha da trajik olan, üniversite mezunu gençlerin, giderek azalan ihtimallere rağmen kariyerlerine başlayabilmek ve bunun için de benzerlerini geride bırakabilmek uğruna her geçen gün daha yüksek maliyetler altına girerek, daha fazla vasıf edinmeye çalışmalarıdır. Bir kuşak öncesinde kimi sosyal güvenceler sağlayabilen bu çabalar, artık çok küçük bir kitlenin, eskisi kadar da güvenceli olmayan bir iş sahibi olabildiğini sağlayabilmektedir (Standing, 2017; Bora ve Erdoğan, 2011). Yaşam maliyetini karşılayabilmek için iş sahibi olmak ile iş sahibi olabilmek için eğitim maliyetlerine katlanma arasında gidip gelen bir genç kuşak, sorunun önemli bir boyutunu gözler önüne sermektedir.

Güvencesiz çalışan, henüz genç yaşta sayılabilecek düşük gelirli kitleyi ifade etmek için, ilk kez 1980'li yıllarda mevsimlik tarım işçileri için kullanılmaya başlanan; “precarious” (güvencesiz) ve “proletariat” (proletarya/işçi sınıfı) kavramlarının birleştirilmesinden türetilen “prekarya” kavramı ortaya çıkmıştır. Prekarya kavramı, temelde istihdam güvencesinin olmaması ya da istihdam güvencesi varsa bile kişinin kendi emek süreci üzerinde kontrolü olmadan çalıştırılması anlamına gelmektedir. Kişinin örneğin hangi pozisyonda çalışacağına, gelirine ve çalışma şartlarına dair kararların -sıkı bir ‘insan kaynakları yönetimi’ anlayışı ile- üst mekanizmalarca belirlenmesi ve çalışanın bu kararlara müdahale şansının olmaması, prekarizasyonun önemli göstergelerinden biri olarak görülmektedir (Standing, 2014). Bu anlamda prekarizasyon günümüzde esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşmasını da ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat prekaryayı açıklamakta kullanılan en önemli ifadelerden biri kronikleşen bir kaygı halidir. “Geçici çalışanların düşü, kalıcı olma arzusudur; kalıcı bir işe kavuşma umuduna ise buna asla ulaşamama kaygısı eşlik eder” (Castel, 2017, 374). Prekarya ile özdeşleşen bu duygu halini Standing (2014, s. 42) şöyle açıklamaktadır:

Prekarya endişe içinde yaşar. ...Daha fazlasını edinemeyerek kendilerini aldatılmış hissettiklerinde bile sahip olunanları kaybetmekle de alakalı bir güvensizlikten bahsediyoruz. İnsanlar zihinsel olarak güvensiz ve stresli oldukları gibi ya eksik istihdam edilmiş durumdalar, ya da gereğinden fazla iş yapıyorlar. Emeklerine yabancılaşmış durumdalar, kendilerini dışlanmış hissediyorlar ve davranışlarında hem net olamıyorlar, hem de umutsuzlar. Sahip olduklarını kaybetmekten korkanlar sürekli olarak engellenmiş hissediler. Sinirli olurlar ama bu sinirlilik hali genelde pasif bir durumdur. Prekaryalaşmış zihin korkudan beslenir ve korkuyla motive olur.

Düşük ücretli, ücretsiz, güvencesiz, geçici sürelerle çalışıyor olmak ve işsiz olmak arasında gidip gelen üniversite mezunlarının yaşadıkları prekarizasyon, "beyaz yakalı emeği" üzerinden de ele alınmaktadır (Bora ve Erdoğan, 2011; Erdayı, 2012). Buna göre 1990'ların sonlarına doğru bir "yeni trend" olarak "internet bağlantılı, bilgi yoğun, 'networking' işler, bir "beyaz yakalı miti" olarak yüceltiliyor ve hem teknolojik gelişmeye bağlı işsizliği yok etme; hem de bu kesime kazançlı, zevkli ve özgür bir çalışma hayatı vaadi taşıyordu. Profesyonel performansın da bir yaşam biçimi olarak yüceltildiği bu mit zamanla "boş zaman" kavramını giderek yok eden, iş ve özel yaşamı birbirine eşitleyen, "masa başını" ve "mesai saatlerini" dışlayan ve esnek çalışma saatleriyle birlikte sunulan yeni bir emek sömürüsüne dönüşmüştür (Bora ve Erdoğan, 2011). Bugünse dikkat çeken, "beyaz yakalı" eğitilmiş kitlelerin bir işsizler ordusu olarak anılmaya başlanmasıdır. Fakat gençlerin yaşamlarını ve gelecek beklentilerini en az işsizlik kadar etkileyen yarı zamanlı işlere bağımlılık, kesintili işsizlik ve/veya eksik istihdam, yani yeteneklerine ve eğitimlerine uygun olmayan işlerde çalıştırılma gibi önemli konu başlıklarından da söz edilebilir.

İstihdama dair sorunların, gençlerin yaşam kurguları ile duygusal dünyaları üzerindeki etkilerini gözler önüne seren durumlardan biri, gençlerin eğitim kapasiteleri açısından yeteneklerinin tam olarak kullanılmadığı durumları ifade eden eksik istihdamdır. Gorz (2001) "herkesin geçici işsiz" olduğuna dair bir kavrayışla sunduğu eksik istihdam durumunu şu cümlelerle ifade etmektedir: "Çalışma toplumu, yerine başka bir toplum koyamadan terk ediyoruz. Her birimiz fiilen işsiz olduğumuzu, fiilen yeteneklerinin sadece bir kısmı kullanılan kişiler olduğumuzu, fiilen geçici, dönemlik ve 'yarım günlük' işçiler olduğumuzu biliyor, hissediyor ve az çok kavriyoruz." Sennett (2011), eksik istihdam durumunun bir işe yaramazlık kâbusu yarattığından bahsetmektedir. Buna göre yoksul ülkelerde işgücünün fazlaca ucuzlaması, bu ülkelerdeki işgücünün yapılan iş için fazlasıyla nitelikli kişilerce yürütülmesi anlamına geliyor. Hindistan'da çağrı merkezlerinde çalışan ve en az iki yabancı dil bilen çalışanlar ile Meksika'da otomobil ara-montaj hattında çalışan son derece becerikli araba tamircilerini örnek gösteren Sennett, bu çalışanlara "tikindirici ölçüde düşük ücretler" ödendiğini söylemektedir. Özellikle yoksul ülkeleri derinden etkileyen bu işe yaramazlık kâbusu, aynı zamanda yükselen bir rekabeti de beraberinde getirmektedir. De Gaulejac'ın (2013) "işletme toplumu" dediği bu yeni toplumsal-ekonomik sistemde "up or out" (ya yükselirsin ya gidersin) yaklaşımı ile sürekli daha iyi olmaya teşvik edilen çalışanların, firmalar uğruna kendilerini feda edebilecekleri bir iş yaşamı giderek yaygınlaşmaktadır.

İstihdam oranlarına ve istihdam koşullarına dair kuramcılarının dile getirdikleri bu tablo, gençlerin gelecek yaşantılarını kurgulamalarını, bu kurgu dahilinde kendilerine bir yol

haritası çizmelerini önemli ölçüde olanaksız hale getirmektedir. Sennett'in (2012) "karakter aşınması" olarak adlandırdığı bu önünü görememe, geleceğini kurgulayamama ve belirli bir hedefe yönelememe durumundan en büyük payı alanlar, gençlerdir. 1981'de psikolojik durumlarını anlamaya yönelik bir ölçeği dolduran 1958 doğumlu gençler arasında klinik olmayan depresyon eğilimi gösterenlerin oranı %7 iken 1996'da doldurulan benzer bir ölçekte 1970 doğumlular arasında bu oranın %14'e yükseldiği bulgulanmıştır. Bauman gençlerin kendilerini artan oranlarda huzursuz, şaşkın, haksızlığa uğramış hissetmelerine yol açan bu durumda tek neden olmasa bile işsizlik olgusuyla daha fazla karşılaşmış olmanın önemli bir payı olduğunu belirtmektedir. Bauman, gençlerin bu durumla başetmeleri için sıkça karşılaştıkları önerileri ise; "esnek olmaları, fazla seçici olmamaları, iş olanaklarını fazla sorgulamadan kabul etmeleri" ve bu iş olanaklarını gelecek yaşamlarının bir ilk adımı olarak değil, "sürdüğü müddetçe keyfini çıkarmaları gereken bir fırsat olarak görmeleri" gerektiği şeklinde sıralamaktadır (Bauman, 2019). Bauman'ın "akışkan modernite" olarak gördüğü bu yeni çağın gerekleri, gençlerin başarılı bir gelecek tahayyülü oluşturabilmeleri hakkında önemli ipuçları taşımaktadır.

Dünyadaki sosyal ve ekonomik koşullardan er ya da geç payını alan Türkiye'de de çalışma ilişkileri açısından bakıldığında 1980'li yıllardan itibaren işsizlik oranlarının kayda değer ölçüde arttığını, kayıt dışı ekonominin önemli ölçüde büyüdüğünü ve buna bağlı olarak da sigortasız ve güvencesiz çalıştırılmanın yaygınlık kazandığını söylemek mümkündür (Makal, 2003, 11-12). Türkiye'de resmi rakamlara göre işsizlik oranlarının 1980'de %7,2 iken 2009'da %13 ile en yüksek seyrine ulaştığı; 2018 itibariyle de %11,0 olarak ölçüldüğü belirtilmektedir. Fakat 1980'den itibaren on yıllık ortalamalar alındığında, işsizlik oranlarının 2000-2018 arasında en yüksek düzeye ulaştığı ve istikrarlı bir yükseliş içinde olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1.

Türkiye'de Yıllara Göre İşsizlik Oranları

Yıllar	İşsizlik (%)	Yıllar	İşsizlik (%)	Yıllar	İşsizlik (%)	Yıllar	İşsizlik (%)
1980	7,2	1990	8,0	2000	5,6	2010	11,1
1981	7,2	1991	8,2	2001	7,2	2011	9,1
1982	7,6	1992	8,5	2002	9,0	2012	8,4
1983	7,5	1993	8,9	2003	9,1	2013	9,0
1984	7,4	1994	8,6	2004	8,9	2014	9,9
1985	6,9	1995	7,6	2005	9,5	2015	10,3
1986	7,7	1996	6,6	2006	9,0	2016	10,9
1987	8,1	1997	6,8	2007	9,2	2017	10,9
1988	8,7	1998	5,9	2008	10,0	2018	11,0
1989	8,6	1999	6,6	2009	13,0		
Ort.	7,7	Ort.	7,6	Ort.	9,0	Ort.	10,0

Kaynak: (Eğilmez, 2017), (TÜİK, 2016), (TÜİK, 2018).

Türkiye'de işsizlik oranlarının giderek yükseliyor olmasının yanı sıra, bu oranlarda önemli bir payın üniversite mezunu gençlerle ilişkili olması, konunun dikkat çeken bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Her ne kadar yükseköğretim mezunu olmayanlara

göre daha iyi istihdam koşullarına sahip olsalar da, Türkiye’de 25-64 yaş aralığındaki yükseköğrenim mezunu bireylerin dörtte birinin 2016 yılında işsiz kaldığı ifade edilmektedir. Aynı yaş grubunda istihdam oranları, lise kademesinin altında %51, lise sonrası yükseköğretimi olmayanlar için %62 ve yükseköğretim düzeyindekiler için %75 olarak ölçülmüştür. Tüm bu oranlar, OECD ortalamasının altında olmakla birlikte, Türkiye %58 ile ölçülen genel istihdam oranında, OECD ülkeleri arasında en düşük seviyeye sahip olan ülkedir. Yükseköğretili kesimin istihdamında OECD ortalaması %84 iken, Türkiye’de bu oranın %75’te kalması dikkat çekicidir. Sanat, edebiyat, sosyal bilimler, gazetecilik ve bilişim alanlarından mezunların istihdam oranları %67 ile Türkiye ortalamasının da altında kalmaktadır. Ayrıca Türkiye’de 2000 yılından itibaren 2016’ya dek yükseköğretim mezunları için istihdam oranlarının %9’luk bir düşüş gösterdiği belirtilmektedir (OECD, 2017). 2019 yılı ocak ayı itibariyle 15-24 yaş aralığındaki gençlerin %25,5’ine karşılık gelen 2976 gencin 1157’si (%38,9’i) yükseköğretim mezunu olup bunların 377’si (%12,66’sı) ne işte ne de okulda kayıtlıdır (TÜİK, 2019). Yükseköğretim mezunlarının işsizliği eğitim yatırımlarının getirilerini düşürerek gerek devletlerin, gerekse bireylerin ekonomik zarara girmesine neden olmakta ve eğitimin bir yatırım olarak görülmesini sağlayan ‘gelir artışı’ etkisini zayıflatmaktadır (Aksoy, 2001, 130). Bu koşullar altında maliyetleri giderek artan ama getirisi giderek azalan bir yükseköğrenim krizi belirmektedir.

İstihdam oranlarının özellikle de eğitilmiş işgücü için düşmesine paralel olarak, devlet kadrolarına almada belirli bir seçme/eleme sistemi bir gereksinim haline gelmiştir. Yükseköğrenim mezunları için en yüksek oranda istihdam sağlayan devlet kurumu olarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) da, öğretmen istihdamında bu seçme/eleme sistemlerine başvuran kurumlar arasındadır. Türkiye’de öğretmen yetiştirme ve öğretmen istihdamı arasındaki arz-talep dengesinin bozulmaya başlamasıyla birlikte, bazı alanlarda ihtiyaçtan fazla öğretmen yetiştirilmesi, bazı alanlarda ise ihtiyacın karşılanamaması sorunu önemli bir sorun haline gelmiştir. Öğretmen adayları arasında en nitelikli olanların seçilmesi ve istihdam edilmesi için MEB tarafından 1985-1991 yılları arasında “Öğretmenlik Yeterlik Sınavı”, 1999-2001 yılları arasında “Devlet Memurluğu Sınavı” (DMS), 2001 yılında “Kamu Meslek Sınavı” (KMS) ve 2002 yılından günümüze dek “Kamu Personeli Seçme Sınavı” (KPSS) adı altındaki sınavlarla öğretmen istihdamı gerçekleştirilmiştir. 1992-2000 arasında öğretmen atamaları sınavsız yapılmıştır (Gündoğdu, Çimen ve Turan, 2008, 37; Yüksel, 2004; habervitrini, 2002, Er. Tar: 22.02.2019). Memur ve öğretmen atamalarında uygulanan seçme/eleme sınavları, okul başarısının ‘çoktan seçmeli test’ başarısına indirildiği; öğretmenlik mesleğinin de yine ‘çoktan seçmeli test’ kazandırmaya indirildiği bir eğitim sisteminin işleyişiyle paralel görünmektedir. Merkezi sınavlarla atanma, öğretmen niteliği açısından bilgiye odaklı bir ölçülebilirlik kriteri oluşturduğu için nispeten nesnel gibi görünen bir eleme standardı getirmektedir. Söz konusu eleme sisteminin öğretmen niteliğini ne ölçüde yansıttığı, daha farklı nasıl bir istihdam stratejisi geliştirilebileceği gibi konular araştırma konusunun dışında kalmakla birlikte; var olan öğretmen atama sisteminin öğretmen adaylarının yaşamlarını kurgulamalarında ve gelecek planlarında önemli bir yeri olacağı açıktır.

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, üniversitelerin eğitim fakültelerinde eğitim veren dört yıllık bir lisans bölümüdür. Bu bölüme girebilmek için ülke genelinde ÖSYM tarafından yapılan yükseköğretime giriş sınavlarında belli bir başarı göstermek gerekmektedir. Bölümden mezun olan kişilerin “psikolojik danışman” unvanını alarak devlet okullarında rehber öğretmen/okul psikolojik danışmanı olarak; Adalet Bakanlığında pedagoğ olarak; özel okul ve psikolojik danışma merkezlerinde yine psikolojik danışman olarak ve çeşitli resmi ve özel kurumlarda farklı görevler yaparak çalışabilmeleri mümkündür. Bunun yanında erkek psikolojik danışmanlar Türk Silahlı Kuvvetlerinde Rehberlik ve Danışma Merkezi bünyesinde psikolojik danışman olarak askerlik görevlerini yapabilmektedirler.

İş imkânları içinde başat olarak görülebilecek iş sahası devlet okulları ve özel okullardır. Dolayısıyla rehberlik ve psikolojik danışmanlık eğitimi, öğretmen yetiştirme sisteminin bir parçasıdır. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (RPD) bölümü mezunları, MEB’e bağlı devlet okulları ile rehberlik araştırma merkezlerinde rehber öğretmen olarak çalışmak isterlerse KPSS Genel Yetenek-Genel Kültür, Eğitim Bilimleri ve Öğretmenlik Alan Bilgisi testlerinden oluşan yarışma sınavlarına girip belli bir sıralama ve puan ile başarı göstermek zorundadırlar. Özellikle 2010 ve 2011 yılları olmak üzere 2012 yılı öncesi atamalarda zaman zaman devlet okulları rehber öğretmen kadrolarına alan dışı atamalar yapılmıştır (Aktüel Pdr, 2011). Ancak 2012 yılından sonra bu uygulama terk edilmiş, sadece RPD bölümü mezunları ve pedagojik formasyon almış psikoloji mezunlarının rehber öğretmen kadrolarına atanması uygun görülmüştür (Aktüel Pdr, 2012).

Görüldüğü üzere devletin kendilerine sunduğu olanaklardan yararlanmalarına rağmen üniversite eğitimi için önemli sayılabilecek maliyetlere katlanan öğrencilerin geleceğe dair beklentileri; düşen istihdam oranları ve buna bağlı oluşan işsizliğe paralel olarak olumsuz yönde etkilenecektir. Öte yandan bu öğrencilerin maliyetine katlanarak aldıkları eğitimden ne gibi bir yarar sağlamayı bekledikleri; gelecek yaşantılarına dair umutları ve hayallerinin neler olduğunu anlamak alanyazına önemli bir katkı sunacaktır. Bu çerçevede araştırmanın konusu, PRD alanında öğrenim gören üniversite öğrencilerinin gelecek beklentilerinin ortaya konulmasıdır. Araştırmada Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü öğrencilerinin mezun olduktan sonraki iş, özel yaşam ve statü ile ilgili gelecek beklentilerini ortaya koymak amacıyla şu sorulara cevap aranmıştır:

- ✓ Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü öğrencilerinin mezun olduktan sonraki kariyer ve istihdam beklentileri ve buna dair duygu ve düşünceleri nelerdir?
- ✓ Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü öğrencilerinin mezun olduktan sonraki özel yaşam ile ilgili beklentileri ve buna dair duygu ve düşünceleri nelerdir?
- ✓ Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü öğrencilerinin mezun olduktan sonraki statüleriyle ilgili beklentileri ve buna dair duygu ve düşünceleri nelerdir?

Yöntem

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında öğrenim gören öğrencilerin gelecek beklentilerini ele alan bu araştırma, onların geleceğe dair duygularını ve bu duyguların yaşamlarına yansımalarını açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Bu hedefi gerçekleştirmek üzere, nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmalar, bağlama vurgu yapan bir şemsiye kavram olarak insanları, varlıkları, olayları ve sosyal olguları kendi doğal ortamlarında araştırmaya ve anlamaya yöneliktir. Araştırmacılara zıtlık kurma, karşılaştırma yapma, örüntü oluşturma gibi yollarla çeşitli anlamsal birimler ve alt kümeler üzerinden konuya görünürlük kazandırma şansı verebilmektedir (Punch, 2011; s. 142-143; Yıldırım ve Şimşek, 2006 s. 38-39; Neuman, 2006, s. 232).

Araştırma Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında eğitimlerini sürdüren öğrencilerin geleceğe dair beklenti, hedef ve kaygılarını açığa çıkarmak üzere nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasına dayanmaktadır. Durum çalışmaları bir kişi, olay veya kurumu derinlemesine ve boylamsal inceleyen özgün çalışmalardır; genel sonuçlara varmak yerine kişiyi ve olguyu özgün ortamı içinde keşfetmeyi hedeflerler (Paker, 2015, s. 119-120). Araştırmada izlenen durum çalışması yaklaşımı, Stake tarafından belirtilen içsel durum çalışması türüne uygun görünmektedir. İçsel durum çalışmasında araştırmacılar, bizzat özel ilgi duydukları alanı tanımak amacıyla araştırmayı tasarlarlar (akt. Paker, 2015, s. 121). Bu araştırmada da araştırmacılar bizzat Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi akademisyeni ve öğrencisi olarak kendi içinde buldukları alanı anlamaya yönelik ilgi geliştirdikleri için araştırmaya yönelmişlerdir. Araştırmanın yürütüldüğü 2017-2018 eğitim öğretim yılında RPD semineri adlı son sınıf lisans dersi kapsamında dersin hocası ve öğrencisi olarak işbirliği yapan araştırmacılar, lisans eğitimlerinin son yılında yoğun gelecek kaygısı içinde bulunan öğrenci kitlesini anlamak üzere bu araştırmayı yürütmüşlerdir. Bu nedenle analiz birimi olarak Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi RPD lisans program seçilmiştir. Araştırma deseni Yin tarafından açıklanan "bütüncül tek durum deseni" ile de örtüşmektedir. Buna göre araştırmacılar tek bir birim veya durum üzerine odaklanmakta ve burada var olan özgün durumu açığa çıkarmayı hedeflemektedirler (akt. Paker, 2015, s. 123).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde nitel araştırmaların yapısına da uygun olacak şekilde insan deneyimlerinin çeşitliliğini, zenginliğini yansıtacak ve konunun derinlemesine kavranmasını sağlayacak bir seçim uygulanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle cinsiyet, öğrenim görülen kademe ve öğrenim şekli ile ekonomik düzey ve kültürel/etnik aidiyet bakımlarından çeşitliliğin sağlanması için amaçlı örneklem yöntemi ile bu örneklem biçimine yardımcı olarak kaynak kişilerden diğerlerine ulaşmayı sağlayacak kartopu örneklem gibi rastlantısal olmayan örneklem yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, 2017-2018 ve 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılında Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

bölümünde öğrenim gören; kartopu ve amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmiş; yaşları 20-26 arasında 8 kadın ve 8 erkek olmak üzere toplam 16 öğrenciyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin başlatıldığı 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Bahar Döneminde sekiz öğrenciyle (4 kadın ve 4 erkek) yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin, veri doyumu açısından yeterli olmadığı anlaşıldığından, bir sonraki yıl 2018-2019 Bahar Döneminde görüşmeler sürdürülmüş ve 8 öğrenciyle (4 kadın ve 4 erkek) daha görüşülmüştür.

Görüşme yapılan öğrencilere ait demografik bilgiler, Tablo 3'te verilmiştir. Buna göre görüşmelerin yapıldığı esnada öğrencilerin okudukları kademeler; 2'si 1. sınıf; 6'si 2. sınıf; 2'si 3. sınıf ve 6'sı 4. sınıftır. Öğrencilerin %75'inin birinci öğretimde eğitimlerine devam ettikleri ve %25'inin ise ikinci öğretimde oldukları görülmüştür. Araştırmanın yapıldığı Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi'nde RPD lisans programının ikinci öğretimleri kademeli şekilde kapatılmakta olup, görüşme yapılan öğrencilerin programın kalan son öğrenciler olduğu gözlenmiştir. İkinci öğretimlerde, birinci öğretimlerden farklı olarak öğrenciler her sömestr başında ders tercihlerini yapmadan önce (2019 rakamlarıyla) 514 TL öğrenim harcı ödemektedirler. Yine öğrencilerin %75'i ailesinin aylık gelirinin 1600-3500 arasında olduğunu ifade etmiş; 1 öğrenci 1600'den düşük bir aylık gelire sahip olduklarını söylemiştir. Yalnızca 3 öğrenci ailesinin 3500'den fazla aylık gelire sahip olduğunu ifade etmişlerdir. 3500'den fazla aylık gelire sahip söyleyen öğrencilerden biri tam zamanlı ve biri de yarı zamanlı bir işte çalışmakta olan öğrencilerdir. Bu verilere bakıldığında öğrencilerin önemli bir kısmının dar gelirli ailelerin çocukları oldukları söylenebilir. Bu öğrencilerin tamamı ailelerinden uzakta eğitim görmektedirler. Öğrencilerin yarıdan fazlası öğrenci evlerinde kalmaktadır. Katılımcılar içerisinde Kredi Yurtlar Kurumu'na ait yurtlarda kalan öğrenci sayısı 4; özel yurttaki kalan öğrenci sayısı ise tamamı kadın olmak üzere 3'tür.

Tablo 2.

Görüşme Yapılan Öğrencilere Ait Demografik Özellikler

Katılımcılar	Sınıf	Cinsiyet	Öğrenim Şekli	Ağırlıklı Genel Not Ortalaması	Ailesinin Gelir Düzeyi	Barındığı Yer	Yaş
E#1	1	Erkek	I. Öğretim	2-2,99	1601-3500	Devlet Yurdu	19
K#1	1	Kadın	I. Öğretim	3-4	1601-3500	Özel Yurt	18
E#2	2	Erkek	I. Öğretim	1-1,99	1601-3500	Devlet Yurdu	19
K#2	2	Kadın	I. Öğretim	1-1,99	1601-3500	Devlet Yurdu	26
E#3	3	Erkek	II. Öğretim	2-2,99	1601-3500	Devlet Yurdu	22
K#3	3	Kadın	I. Öğretim	3-4	1601-3500	Özel Yurt	21
E#4	4	Erkek	I. Öğretim	2-2,99	1601-3500	Ev	25
K#4	4	Kadın	I. Öğretim	3-4	1601-3500	Ev	22
E#5	4	Erkek	II. Öğretim	2-2,99	3500+	Ev	23
K#5	4	Kadın	II. Öğretim	2-2,99	1601-3500	Ev	23
E#6	2	Erkek	I. Öğretim	3-4	1601-3500	Ev	22
K#6	4	Kadın	II. Öğretim	3-4	1601-3500	Ev	23
E#7	2	Erkek	I. Öğretim	2-2,99	3500+	Ev	22

K#7	2	Kadın	I. Öğretim	2-2,99	1601-3500	Özel Yurt	20
E#8	4	Erkek	I. Öğretim	2-2,99	3500+	Ev	24
K#8	2	Kadın	I. Öğretim	1-1,99	0-1600	Ev	26

Verilerin Toplanması

Veriler, yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Görüşme sorularının geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması için ön görüşmeler yapılmış; bu denemelerden sonra, soruların açık, anlaşılır ve kullanışlı olması bakımından son şekli verilerek uygulamaya geçirilmiştir. Yapılan ön görüşmeler, araştırma verilerine dahil edilmiştir. Sorular önceden ana hatlarıyla hazırlanmış olmakla birlikte, görüşme esnasında konuşmaların seyrine göre araştırma için anlamlı olabilecek konuların da konuşulmasına imkân verecek şekilde düzenlenmesine, soruların ve sorulma biçiminin yönlendirici olmamasına özen gösterilmiştir. Görüşmeler esnasında öncelikle kişisel bilgilerden oluşan bir görüşme formu katılımcıyla birlikte doldurulmuş; araştırma konusu, veri toplama amaçları, gönüllülük ve kişisel verilerin korunmasına dair etik taahhütleri açıklayan ön bilgilendirmeden sonra görüşmelere geçilmiştir. Görüşme formlarının kişisel bilgiler kısmında öğrencinin okuduğu eğitim kademesi, cinsiyeti, öğretim şekli, ağırlıklı genel not ortalaması, ailesinin gelir düzeyi ve konakladığı yere ilişkin bilgiler istenmiştir. Her iki araştırmacının ayrı ayrı veri topladığı görüşmelerde görüşülen öğrencilerin izniyle ses kaydı alınmıştır. Görüşmeler için konuşmaların anlaşılmasına, katılımcıların dikkatini yöneltmelerine ve ses kaydı alınmasına engel oluşturmayacak mekan tercihleri yapılmış ve görüşmeler ortalama 40 dakika sürmüştür. Görüşmelerde araştırma amaçlarına uygun olarak öğrencilerin gelecek beklentilerini anlamayı hedefleyen 7 sorunun haricinde görüşme başında öğrencilerden kendilerini tanıtmaları istenmiş; görüşme sonunda ise konuyla ilgili eklemek istedikleri bir şey olup olmadığı sorulmuştur.

Verilerin Analizi

Görüşmelerde tutulan ses kayıtları incelenerek, her iki araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında yazıya aktarılmış; araştırma amaçları ile verilen yanıtlara göre belirlenen temalar üzerinden betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Bunun için öncelikle veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuş; ardından elde edilen veriler tematik çerçeveye göre işlenmiş; ardından bu veriler doğrudan alıntılara da yer verilerek düzenlenmiş ve yorumlanmıştır. Görüşme kayıtlarının yazıya aktarılması esnasında katılımcılara vaadedilen kişisel verilerin korunmasına dair etik konularda hassasiyet gösterilmiştir. Yazıya aktarımda sözel ifadeler dışında araştırma konusuyla ilgili olabilecek duygusal ifadeler de (duraksama, gülme, kekeleme, hüzünlenme vb.) yazıya aktarılmıştır. Çalışma grubunda yer alan öğrenciler, cinsiyetlerine göre E ya da K harfleri ile görüşülme sırasına göre (örnek: E#1 veya K#1) kodlanmış ve verilerin çözümlenmesinde bu kodlamalara yer verilmiştir. Problem durumunda belirtilen araştırma amaçlarının her biri birer başlık oluşturacak şekilde elde edilen bulgular raporlaştırılmıştır. Araştırma amaçları ile verilen yanıtlara göre oluşturulmuş bulgu başlıkları ile alt temalar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3.

Veri Analizinde Kullanılan Bulgu Başlıkları Ve Alt Temalar

Araştırma Amaçları	Bulgu Başlıkları	Alt Temalar
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü öğrencilerinin mezun olduktan sonraki kariyer ve istihdam beklentileri ile buna dair duygu ve düşünceleri nelerdir?	Kariyer ve İstihdama Dair Beklenti, Duygu ve Düşünceler	-Lisansüstü Eğitim Beklentileri -Atanma Umutları -KPSS'nin Anlamı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü öğrencilerinin mezun olduktan sonraki özel yaşam ile ilgili beklentileri ve buna dair duygu ve düşünceleri nelerdir?	Özel Yaşama Dair Beklenti, Duygu ve Düşünceler	
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü öğrencilerinin mezun olduktan sonraki statüleriyle ilgili beklentileri ve buna dair duygu ve düşünceleri nelerdir?	Yaşam Standardı ve Sosyoekonomik Düzeye Dair Beklenti, Duygu ve Düşünceler	

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın bulgularına değinilmiştir.

Kariyer ve İstihdama Dair Beklenti, Duygu ve Düşünceler

Öğrencilerin önemli bir çoğunluğu (%75), gelecek beklentilerini KPSS sınavına girmek ve devlete bağlı bir okula atanmak üzerine kurgulamaktadır. KPSS sınavı ile ilgili herhangi bir planlamadan söz etmeyen dört öğrenciden biri dördüncü sınıf öğrencisi olup, Türkiye'deki istihdam gerginliğini yaşamamak adına Almanya'da bir hastanede psikolojik danışman olarak istihdam edilmek üzere vasıflarını çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Bu öğrenci, yurt dışında çalışmaya dair karar sürecini şöyle açıklamaktadır:

Benim hayalim hep Türkiye'de kalmak ve çalışmaktı. Kendi dilimi daha rahat kullanabildiğimi ve iletişim kurabildiğimi düşünüyorum. Ama burada atanmak çok zor ve ben hiçbir zaman atanmayı istemedim. Çünkü benim için rehber öğretmen olmak sınırlayıcı, rehber öğretmen olarak sadece içinde bulunduğum okulun sorunlarıyla ilgilenmek istemiyorum. Araştırma yapıp bildiriler yayınlayıp bir şekilde ilerlemek, yüksek lisans ve doktora yapmak istiyorum. (K#6)

Planlarını KPSS'ye dayandırmayan bir diğer öğrenci de, birinci sınıf öğrencisi olduğu için ileride KPSS'ye girmemek için elinden geleni yapacağını belirtmiştir. Diğer iki öğrenciden biri zaten KPSS Ortaöğretim puanı ile memuriyete atanmış durumdadır ve kalan öğrenci ise yabancı uyrukludur. Son sınıflara yaklaştıkça öğrencilerin bu yöndeki kaygılarının ve çalışmalarının yoğunlaştığı gözlenmektedir. Hatta KPSS hazırlığı için yapılan çabaların, kendilerini mesleki açıdan hazırlamanın önüne geçtiği anlaşılmaktadır. Bu konuda son sınıfta okuyan bir öğrencinin yorumu dikkat çekicidir:

Kesinlikle devlet memuru olmayı bekliyorum ve istiyorum. Şu anda da bunun için çok çabalıyorum. Dershaneye gidiyorum, KPSS hazırlık sürecindeyim. Atanabileceğimi kesinlikle düşünüyorum. Kendimi devlet memuru olarak okullarda, öğrencilerime yardım ederek... mesleki doyum açısından bu iş benim diyorum. O yüzden atanmayı çok istiyorum, kendimi sürekli orada hayal ettim. İlgime ve yeteneğime uygun olduğunu düşünüyorum. Atanmak için çok çalışıyorum. Bu sene sosyal hayatımı kısıtım, KPSS zorlu bir süreç ve aşırı zaman alıyor. Bir yandan okula gidiyorum, maalesef KPSS yüzünden okulu çok ihmal ettim. Yapacağım birçok sosyal aktiviteyi KPSS yüzünden iptal ettim. KPSS için çok fazla fedakârlık yaptım. Bu sene olmasa bile bir sonraki sene mutlaka olacağını düşünüyorum. (K#5)

KPSS sınavı üzerinden planlar yapan öğrencilerin rehber öğretmen olarak okullara atanmak dışında Türk Silahlı Kuvvetleri, Adalet Bakanlığı, Aile Bakanlığı gibi kurumlara da atanmayı hayal ettikleri görülmüştür. Erkek öğrenciler arasında vatani görevlerini uzun dönem yaptıktan sonra askeriyede Rehberlik Danışma Merkezi (RDM) biriminde yedek subaylıktan muvazzaf subaylığa geçiş yapmak kaydıyla psikolojik danışman olarak kalıcı olma yönünde bir beklentiye de sahip olabildikleri gözlenmiştir. Buna dair bazı ifadeler şöyledir:

Askerliği biz uzun dönem yapabilirsek RDM'de çalışacağız. Askerlikte benim için RDM'de çalışmak olmazsa olmaz. RDM'den alınan parayla ben çok güzel eğitimlerin alınacağını düşünüyorum. Bu bağlamda ben ilk sene iş bulamazsam askere gidip oradan kazandığım parayla eğitimler almayı düşünüyorum. (E#3)

Mezun olur olmaz (askere) gideceğim. Atanamazsam orada kalmak istiyorum. (E#2)

Türk Silahlı Kuvvetlerinin dış kaynaktan subay alımları olacak hedefim Deniz Kuvvetlerine girmek. Bunu denedikten sonra tekrar KPSS çalışacağım. Öğretmen olarak atanmak önceliğim değil. Ailemde bu konuda bana herhangi bir baskı yok ama ben bir an önce kendi geçimimi sağlamak istiyorum. (E#5)

Şuanki ekonomik kriz ve devletin bulunduğu konum itibarıyla rehber öğretmen olmak hiç iç açıcı bir durum değil bu yüzden Adalet Bakanlığı, Aile Bakanlığı ve askeriye şuan kafamdaki en önemli düşünceler. (E#8)

Öğrencilerin önemli bir çoğunluğu, güvencesiz çalışma koşulları nedeniyle özel sektörde çalışma fikrine mesafeli durduklarını, ücretli öğretmenliği ise ancak zorunlu hallerde yapılacak bir iş olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda yapılan değerlendirmelerden bazıları şöyledir:

Devlet kademesinde çalıştığın zaman tamam, çok iyi bir kazanç elde edemiyorsun ama özel sektörde şöyle bir şey var. O işyeri kapandığı zaman ortada kalabilirsin. Ama devlette bir diyelim ki okul kapandığında MEB seni başka bir okula atar. Ama dershanede çalışıyorsan işsiz kalırsın ve tekrar iş aramak zorunda kalırsın» (E#7)

(Ücretli öğretmenlik için) ...Çok yokluktan, eğer acil bir durum varsa, inanılmaz borçlar varsa, çok yakınının bir hastalık durumu varsa ve hiçbir şey yapılamıyorsa, özel bir kurum da olmuyor, devlet de olmuyor diyelim, yapılır. Zorunda kalırsa yapılacak bir şey bence, yoksa tercih edilecek bir şey değil. (E#5)

KPSS'nin hayatımda bu sene gerçekten çok büyük bir etkisi var. Ekonomik düzeyim atanamazsam tabi özel okulda ya da rehabilitasyon merkezinde çalışırsam en fazla asgari ücretin biraz üzerinde olur diye düşünüyorum alacağım para. O yüzden çok yüksek bir ekonomik düzeyim olmayacak diye düşünüyorum. Statü bakımından ise üniversite mezunu olacağım yani yüksek lisans da

yapamam eğer atanamazsam. On yıl sonra da, yani ben eninde sonunda atanacağımı düşünüyorum. (E#4)

Lisansüstü eğitim. Öğrencilerin KPSS'ye hazırlanmak ve memuriyete atanmak dışındaki hayallerinin başında lisansüstü eğitim alma fikri gelmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun dar gelirli ailelerden geliyor olması nedeniyle, lisans eğitimi sonunda zaman kaybetmeden hayata atılma zorunluluğuna sahip olmalarının, lisansüstü eğitim alma fikrinin önündeki en önemli engel olduğu söylenebilir. Bu nedenle lisansüstü eğitim alma beklentisi olan öğrencilerin, bu yöndeki planlamalarını büyük oranda iş sahibi olmaktan sonrasına erteledikleri gözlenmiştir. Bu doğrultudaki kimi ifadeler şöyledir:

Mezun olduktan sonra devlete girmek istiyorum. Daha sonra yüksek lisans ve doktora yapmak istiyorum. Devlet kapısını özel sektöre göre daha güvenilir buluyorum. (E#7)

Hocalarımızdan anladığımız dinlediğimiz kadarıyla tamamen bu da şans, işte bir yerde iş bulursun sonra başvurursun kabul edilirse yüksek lisansa başlarsın. Hedef haline getirilebilir mi getirilebilir. Ama ben hedef haline getirmiyorum. Başvuracağım, elimden geleni yapacağım. Bir öğretmenken de yüksek lisans doktora yapıp hala öğretmenliğe devam eden insanlar tanıyorum. Bu bağlamda benim için yüksek lisans yapılabilir ama benim gündemimde olan bir şey değil. (E#3)

Bundan üç dört ay öncesine kadar detaylı planlarım vardı. Yüksek lisans şuanda düşünmüyorum. Önce maddiyatı sağladıktan sonra yüksek lisans ile ilgileneceğim. (E#5)

Burada özellikle lisansüstü eğitiminin maliyetini karşılayabilmek bakımından öğrencilerin ailelerine olan ekonomik bağımlılıklarını ortadan kaldırmak istedikleri anlaşılmaktadır. Lisansüstü eğitim alma isteği ile ailesinin ihtiyaçları arasında gelgit yaşayan bir öğrenci, bu konudaki düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

Yüksek lisans yapmayı aslında çok istiyorum, akademisyen olarak kalmak istiyorum. Ama bir yandan da kardeşimin de okuması gerekiyor ve babama benim de destek çıkmam gerekiyor. Atanmamı bekleyenler var evde; hatta Antep'e atanıp orada onlarla birlikte yaşamamı bekleyenler var. Bu talebi karşılayabilir miyim bilmiyorum, karşılamam gerektiğini düşünüyorum ama kendimi de bir yandan düşünüyorum. Karışık aslında ama benim asıl istediğim yüksek lisans. (K#7)

Öğrencilerin bir kısmının lisansüstü eğitime kabul edilme süreçlerinde güçlük yaşayacaklarını düşünüyor olmaları dikkat çekicidir. Bu düşüncelerin yabancı dil yeterliliği ve kabul süreçlerine ilişkin teamüllere dayandırıldığı gözlenmiştir. Bu konudaki kimi ifadeler şunlardır:

Ben kendimi okulda daha iyi hissedeceğim için lisansüstü eğitim almayı hiç düşünmedim. Ama yabancı dil problemim olmasaydı düşünürdüm. O makale aşamasındaki incelemelerin bana daha büyük şeyler katacağını düşünüyorum. Kendini geliştirmek ve karşıdakine daha fazla yarar sağlamak adına lisansüstü eğitimi çok gerekli buluyorum. (K#5)

Çoğu üniversite kendi öğrencilerine öncelik veriyor, yüksek lisansa girmek için mutlaka bir yerde tanıdıklarımızın olması gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca benim yabancı dille ilgili problemim var. Türkiye'de yüksek lisans yapsam bile bir yerlere gelme olasılığım çok düşük, üzerine mutlaka doktora yapmam lazım. Bu süreçte benim gelirim nasıl sağlanacak bu da benim için çok büyük bir problem. (K#6)

Diğer okulların bizi yüksek lisansa kabul edip etmeyeceği konusunda korkuyorum. Çünkü bizim üniversitede RPD yüksek lisans yok. Kendimi daha çok geliştirip onların gözünde kabul ettirmeye çalışacağım. (E#6)

Atanma umutları. Öğrencilerin bir kısmı, geçmişte rehber öğretmen atamalarının daha fazla yapıldığını ve gerek alımlardaki azalma, gerekse mezun sayılarındaki artışa paralel olarak atanma olasılıklarının düştüğünü belirtmişlerdir. Bu yöndeki kimi ifadeler şunlardır:

Önceden atamalar çok iyiydi. Açıkçası kolay atanabiliyoruz diye bu bölümü tercih ettim ama şimdi zorlaştı. Özel sektör istemiyorum, o yüzden benim için KPSS bu yıl çok önemli. Tüm hayatımı erteliyorum. (E#4)

Bundan iki sene önce daha umutluydum. Şimdi atamalar azaldı. Ben yine çalışacağım. Bir yandan sınavlara hazırlanıyorum. (K#4)

Benim ilk bölüme girdiğim zaman adımızı yazsak atanıyorduk fakat şimdi 83'ten 85'ten aşağı değil. Ben KPSS ile atansam doğu illerine gideceğim, orada çalışacağım ve hayatım bitmiş olacak. Ben baktığım zaman yaşam hedeflerimde KPSS çok görünen bir yüz değil. Ancak Aile Sosyal Politikalar Bakanlığını denemek istiyorum. (E#8)

Öğrencilerin öğretmen seçimlerinde uygulanan mülakata güvenmedikleri de ortaya çıkan bulgular arasındadır. Bu yöndeki ifadelerden biri şu şekildedir:

...mülakat kısmı asıl beni endişelendiren kısmı. Artı üç eksi üç muhabbetleri oluyor ancak ben hala çok güvenemiyorum çünkü birçok şey olabilir. (K#4)

Öğrencilerden bazılarının devlet memuru bir öğretmen olarak atanmanın Türkiye'de liyakate değil de etnik kimlik ve aidiyet, siyasi görüş, kültürel sermaye gibi nedenlere bağlı olduğunu düşünüyor olmaları dikkat çekici bulgular arasındadır. Kimi öğrencilerin bu doğrultudaki gözlemleri nedeniyle kendilerini avantajlı ya da dezavantajlı görmeleri, onların geleceğe dair beklenti ve umutlarını da etkilemektedir. Gençlerin avantajlı ya da dezavantajlı olma durumlarına yönelik rasyonel tutum geliştirmeye yöneldikleri de anlaşılmaktadır. Örneğin, kendini atama süreçlerinde avantajlı gören bir öğrenci, şu ifadeleri kullanmıştır:

Günümüz şartlarında atanmak başarı değil, şans. Bende bu şansın olduğunu düşünüyorum. Ailemde de memur çevresi fazla olduğu için bu şans yüksek. Öncelikle sistemi çözmek lazım. Çözdüğün zaman atanmaya daha yakın oluyoruz. Mülakat çok önemli, mesela geçen yılki mülakatlarda neler sorulmuş, bunlara bakıp o yönde bir çalışma yapılmalı. (E#3)

Öğretmen atamalarında dezavantajlı olduğunu ileri süren bir öğrencinin ifadesi de aşağıdaki gibidir:

Atanmayla ilgili şansımı sıfır olarak görüyorum. Babamın ismine baktıkları an ben silinecekmişim gibi geliyor. Benim babam 96'dan beri bir (siyasi) partiyle birlikte. Şu an pek değil ama işçi hakları üzerine. Çocuk yaşta çalışmaya başladığı için, ilkokul mezunu olsa bile babamın işçi haklarına karşı duyarlılığı yüzünden atanamayacağımı düşünüyorum. Zaten ben hayata üç sıfır yenik başlayanlardayım. Alevi, Kürt ve solcu bir aile. Bir de kadınıym, dört sıfır. (K#7)

Yine mülakat sürecinde kendini yeterince avantajlı görmediğini ifade eden bir öğrenci, mülakat sürecinin yürütülmesi ile ilgili aşağıdaki önerilerde bulunmuştur:

Ben mülakatın çok önemli olduğunu düşünüyorum. Ama ülkemizde uygulanan mülakatı da çok yanlış buluyorum. Çünkü mülakatlarda branşa bakılmaksızın üç ya da dört soru sorulup öğrencinin buna göre mülakat puanı oluşturuluyor. Bence o mercinin psikologlardan oluşması gerekirdi. ...Ben zaten sınava girdim, bilgimi ortaya döktüm. Ben olsam bilgi değil, psikoloji ölçmeye çalışırdım. Öğretmen olacağız sonuçta, öğretmen adayı mesleği yapmaya uygun biri mi, rol-model alınabilecek biri mi, gerçekten koşulsuz kabul ilkesiyle bütün öğrencilerine eşit mesafede yaklaşabilecek biri mi, demokrat birisi mi, sonuçta çok kültürlü bir toplumuz ve öğretmen olarak çok farklı yerlere atanıyoruz, çok farklı insanlarla karşılaşıyoruz... (...) Doğuda bir komisyon kurulacaksa, mesela "Erzurum'da, ben o komisyonu Erzurum'da değil de İzmir'de oluştururum, Erzurum'a taşıırım. Ben bu şekilde daha adil ve daha demokratik olacağını düşünüyorum. (K#5)

Kamu personeli seçme sınavının (KPSS) anlamı. KPSS'nin Eğitim Fakültesi lisans bölümlerinin tümünde olduğu gibi, RPD alanında da özellikle son sınıf öğrencileri için oldukça önemsenen bir sınav olduğu gözlemlenmiştir. Bununla ilişkili bazı ifadelere yukarıda yer verilmiştir. Bu sınavın özellikle Milli Eğitim Bakanlığı'na psikolojik danışman ve rehber alımlarında temel kriter olması yönünde görüş bildiren öğrenciler arasında sınavın çok nitelikli bir sınav olduğu yönünde görüş bildiren bir öğrenci olmasına karşılık; öğrencilerin büyük çoğunluğu öğretmen seçme sisteminde gereksinimi karşılayan bir sınav olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Buna dair daha iyi bir öğretmen seçme sistemi geliştirilmesi gerektiğini söyleyen öğrencilerin tümünün, uygulamaya dayalı bir seçme eleme yöntemini önerdikleri gözlenmiştir. KPSS sınavını nitelikli bulduğunu söyleyen bir öğrenci, bu görüşünü şu cümlelerle temellendirmiştir:

KPSS'nin çok nitelikli bir sınav olduğunu düşünüyorum. Özellikle alan sınavı için öyle diyemem, alan sınavında ortalamanın yüksek olması biraz biz PDR'cilerin yüksek yaptığından kaynaklı ama belirleyici bir sınav olmadığı belli. Ama genel kültür ve genel yeteneğin ben gerçekten belirleyici ve nitelikli elemeler yaptığını düşünüyorum. Mesela geçen seneki soruları inceledim. Gündemi takip eden dünyadan Türkiye'den kopmayan bireylerin yapabileceği sorulardı. Hani öyle hayatını boşa harcamış kişilerin yapabileceği sorular olmuyor. Bu bağlamda nitelikli bir sınavdır. KPSS benim için ne kadar yer kaplıyor? Ben memuriyet düşündüğüm için KPSS benim için olmazsa olmazlardan birisi ben atanma hevesiyle çalışacağım için bir sene olmazsa diğer sene de KPSS'ye aynı şekilde çalışacağım. Bana özel sektörden çok daha fazla yer kaplıyor KPSS. (E#3)

Sınavın nitelikli ve yeterli olmadığını düşünen öğrencilerden bazıları, seçmek için sınavın zorunlu olduğunu ama sınavın yapıldığı şekliyle etkili ve yeterli olmadığını savunmuşlardır. Buna yönelik bazı görüşler şu şekildedir:

Seçim yapmak için gerekli ancak daha iyi bir sistem yapabilirler. Tecrübeye dayalı bir eleme mantığı daha iyi olabilir. (E#1)

Eğitim bilimleri derslerinin yüzde doksaniyle hiçbir ilgimiz yok. Bunların bana hiçbir faydası olmuyor ne iş hayatımda ne de akademik hayatımda. Bu konular bende KPSS'nin geçersiz bir sınav olduğuna kanıt belirtiyor. Nasıl olmalı konusunda da herhangi bir alternatifim yok. Sayı çok fazla olduğu için sıralama yapılmak zorunda. Bu sınav her türlü olmak zorunda, bu süreç böyle sürmek durumunda gibi hissediyorum. Bence çok eksikleri olan bir sistem, yeterli bir eğitim değil sınav da yeterli değil, mülakatın da yeterli olmadığını düşünüyorum. Ne olmalı; başka ülkeler örnek alınabilir. Değişik eğitim sistemleri örnek alınabilir. Aslında ABD'deki gibi okul psikologu, okul rehber öğretmeni, okul sosyal hizmet uzmanı ayrı olabilir. Ama maalesef bunların hepsi de ekonomi ile alakalı. (E#5)

Sınavı yetersiz bulan öğrencilerin genellikle uygulamaya dayalı kurgulanacak farklı türde bir sınav önerdikleri gözlenmiştir. Bu görüşe yönelik diğer ifadelerden bazıları şöyledir:

Beni öğretmenliğe hazırlayacak bir sınav değil. KPSS’de öğrendiğim bilgileri öğretmenken kullanmayacağım, öğrendiklerimi öğrencilerime de aktarmayacağım. İşin teori ve pratik kısmı çok farklı. Hiç işime yaramayacak bilgileri bu kadar ağır şekilde, bu kadar detaylı ve bu kadar uzun olarak neden alıyoruz? Bunlar nerede işime yarayacak anlamıyorum ama bir kabullenmişlik var. (K#5)

Biz 16 yıl okuyoruz, 16 yılın sonunda bizi iki sınava tabi tutuyorlar. Sınavların sonunda ya o puanı alabildin, ya alamadın. O zaman dönüp bakıyorsun, diyorsun ki, ben o 16 yıl boşuna mı çaba sarf ettim, buralara kadar geldim. KPSS sınavlarının daha çok alana yönelik, uygulamaya yönelik, mesela rehberlikçiysek bize daha çok okul, RAM ortamlarında öğrenciye yönelik eğitim verip, uygulamalı sınav yapıp bizi atamaları daha uygun olur. Çünkü gittiğimiz yerde daha tecrübeli olmalıyız. Şunu da görüyorum, yeni atanan hocalarımız okullarda yetersiz kalıyorlar. Bunun sebebi bizim sürekli üniversitede teorik dersler alıyor olmamız. (E#7)

Hocalarımız bize hep söylüyor, alanda pişeceksiniz. KPSS bence bu konuda eksik kalıyor. Bunun esas iki yıl staj süremiz olmasıdır, o staj puanıyla biz atanabiliriz. Geliştirilebilir bunlar. KPSS’de mülakat absürtlüğü var. Tamamen o jüriye kalmış, jürilerin güvenilirliği yok. (K#7)

Bence insanın bütün eğitim hayatını 16 yıllık eğitimimizi 2 saatlik sınavda değerlendirmelerini anlamsız buluyorum. Bence KPSS sınavları daha çok alana yönelik yapılmalı, uygulamalı eğitimler verilip, uygulamalı sınavlar yapılmalıdır. Yeni atanan arkadaşlarımız hep teorik ağırlıklı eğitimler aldığımız sahada zorlanıyorlar. (E#7)

KPSS Sınav süreciyle ilgili görüş bildiren bir öğrencinin, sınav maliyeti hakkında söyledikleri dikkat çekicidir:

500 lira öğrenim kredisi alan ve KPSS sınav ücretine 250 lira ödeyen birisi gelecek planı kurmamalı. En büyük sıkıntı sınav ücreti. Herkesin dersane, kitap, kurslar vs. atanmak için harcadığı toplam 7 bin 8 bin lira. Adaletsiz bir savaş kulvarı var. Üniversite tercihi yaparken nasıl adaletsizliği gördüysek yine KPSS sürecinde aynı adaletsizliği görüyoruz. (E#8)

Özel Yaşama Dair Beklenti, Duygu ve Düşünceler

Öğrencilerin geçim kaygılarının geleceğe dair tüm planlamaların ve bu arada da kendilerine dair bir özel yaşam planlamasının önüne geçtiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda kimi öğrenciler, RPD alanında edindikleri bilgilere dayanarak konuyu Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi ile açıklamış, öncelikle fizyolojik gereksinimler ve güvenlik gibi gereksinimleri sağlamaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Özellikle evliliğe dair planlamaların ileri yaşlara atıldığı görülmektedir:

Mezun olduktan sonra özel yaşamımla ilgili açıkçası Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi var fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı; o güvenlik ihtiyacını ben öncelikle sağlamaya çalışıyorum. Ondan sonra diğer ihtiyaçlara, zaten Maslow da öyle söylüyor; “Az bir doyum olduğu zaman üst ihtiyaçlara geçilebilir” diyor. Açıkçası ben öncelikle güvenlik ihtiyacı yani para, işte konum, mesleki değer, önce ben atanmayı para kazanmayı istiyorum. Ondan sonra da tabii şu anda bekarız ondan sonra da hayatıma düzgün birisini sokup evlenmeyi düşünüyorum. (E#4)

Evlilik şu an aklımda yok yani, hayalimde var. Mezun olduktan sonra değil de, kendimi biraz toparladıktan sonra. Diyoruz ya evim olsun, arabam olsun, vs. Onlar olduktan sonra olabilecek bir şey yani. (E#7)

Evlenmek ile ilgili planlarım var ama şuan 23 yaşındayım ve erken buluyorum. Zaten KPSS hazırlık sürecindeyim ama ilerisi için mutlu bir evlilik, güzel bir iş hayatı, rahat ve düzenli bir aile yaşamı kurmayı istiyorum ve hayal ediyorum. Şuanda özel hayatımla ilgili hiçbir girişimim yok kendimi sadece eğitime odakladım. Ben düzenli bir memur hayatı istiyorum, tabii ki karşımdakinin de böyle olmasını isterim. (K#5)

Şuan kafam iş bulabilmek ile o kadar meşgul ki özel yaşamım ile ilgili bir şey düşünmüyorum. Şuan aklımda sadece şu var; ben mezun olmalıyım ve hemen iş bulmalıyım. İşe girdikten sonra bu işi elimde nasıl tutabilirim, elimde tutmak için neler yapabilirim yani sadece akademik olarak düşünmekten özel yaşamımla ilgili hiçbir şey düşünmüyorum. Böyle şeyler düşünebilmek için önce bir yerlere gelmiş olmak gerekiyor. Benim bir kazancım olmadan özel hayatımla ilgili hiçbir şey düşünmem. (K#6)

Bu arada bazı öğrencilerin asla evlenmek istemediklerini ifade etmiş olmaları da dikkat çekicidir:

Evlenmeyi hiç düşünmüyorum. Ben çok ataerkil bir ailede yetişmedim. Evlilikten korkuyorum, çocuk sahibi olmaktan korkuyorum. Evliliğin benim hayallerimi sınırlandıracağını düşünüyorum. Evliliğin benim hayal gücümü ve üretkenliğimi kısıtlayacağını düşünüyorum. (K#7)

Evliliğin benim özgürlüğümü kısıtlayacağını düşündüğüm için bu noktada evliliği sorun olarak görüyorum. (E#8)

Özellikle eğitim maliyetleri açısından ailelerine borçlu olduklarını hissettiğini belirten öğrenciler de bulunmaktadır. Buradan da anlaşıldığı gibi, gerek lisans ve lisansüstü eğitimin, gerekse de atanma süreçlerinin maliyeti özellikle de dar gelirli ailelerden gelen öğrenciler açısından önemli bir külfete karşılık gelmektedir:

Biraz maddiyattan bakarsak, evdekilere karşı bir borcum var gibi geliyor. Bizimkiler bunu benden istemezler. Hep işçi emekçi oldukları için artık düzenli bir evde yaşasınlar istiyorum. Şu an mesela ben kendime bir ev tuttum, tuttuğum ev onlarınkinden on kat daha güzel. Ama onlar bu evin parasını karşılıyorlar. Bir iki şey karşılandıktan sonra aileme karşı, hoşlandığım kadınların yanına gideceğim artık. (E#6)

İlk hayalim, anneme bir ev almak, kardeşimi çok okutmak istiyorum. Baba sen artık kenara çekil, ben varım demek istiyorum. Onun dışında evlenmek gibi bir düşüncem asla yok, umarım olmaz. Hayatta kalmak, savaşmak... (K#7)

Yaşam Standardı ve Sosyoekonomik Düzeye Dair Beklenti, Duygu ve Düşünceler

Öğrencilerin önemli bir kısmı devlet memuru bir öğretmen olarak atanmayı bekledikleri için, öncelikle standart memur öğretmen yaşantısı hayal etmektedirler. Bu beklenti içerisinde olan öğrencilerin, öğretmenliğin yanı sıra akademik kariyer yaparak akademisyenliğe geçmeye ve müdür yardımcısı olarak idari görev alarak yükselmeye yönelmek istedikleri de anlaşılmaktadır.

İstanbul'da iyi bir okulda rehber öğretmen olarak çalışmayı ve orta düzey bir gelire sahip olmayı düşünüyorum. (E#1)

Milli Eğitim'den yükselmeyi düşünüyorum. Üç yıl sonra müdür yardımcılığı sınavına girerim. Statüye önem veren birisiyim. Okulda idari sorumluluk almak bana gurur verir. (E#3)

Mezun olduktan sonra gelirim olmayacak. Bu yüzden benim çaba harcıyıp kendimi bir yere bağlamam lazım ya Milli Eğitim'e ya da özel sektöre. Ekstra bir şey yapmayacağım düz hayatıma devam edeceğim, şuan nasıl atanan kişiler maaşlarıyla geçinebiliyorsa ben de geçinebileceğimi düşünüyorum. Kendimi 10 yıl sonra ya bir üniversitede ya da okuduğum lisede görev yaparken görüyorum. (E#7)

Kendimi hep öğretmen olarak görüyorum. (K#3)

Öğrencilerin yaşam standardı ve ekonomik düzeylerine ilişkin büyük beklentileri olmadığı; kendilerini on yıl sonra nasıl bir konumda hayal ettiklerine yönelik soruyu ev-araba satın alabilmek, tatile gidebilmek ve hobilerine bütçe ayırabilmek gibi beklentilerle açıkladıkları görülmektedir. Bu konudaki bazı ifadeler şunlardır:

... bence önemli olan mesleki doyum açısından yaptığımız işi severek yapmak. Para benim için ikinci planda. Ben mezuniyetten sonra orta ekonomik düzeyde olacağımı düşünüyorum. Bir aşırı zenginlik değil, bir doymamışlık da değil; orta bir düzeyde olacağımı düşünüyorum. Belki lüks bir araba alamam ama araba alabilirim, 1 ay tatil yapamam ama 1 hafta yapabilirim. Belki sonraki yıllarda krediyle ev alabilirim. (K#5)

Hobilerime para yetirebileceğim bir gelirim olsa, benim için yeterli. (E#5)

Başlangıç için 4-5 bin lira gibi bir maaş düşünüyorum. Her şeyin ortasını düşünüyorum, bir ev arabam olsun, ihtiyaçlarımı karşılayacak bir maaşım olsun. Kendimi 10 yıl sonra hem ekonomik hem de entelektüel birikime sahip birisi olarak planlıyorum. Entelektüel birikimin ekonomik birikimi getireceğini düşünüyorum. (E#6)

Mesleki ve akademik kariyer hedeflerinin de öğrencilerin on yıl sonraki beklentilerinde yer bulduğu anlaşılmaktadır. Kendilerini mesleki, akademik ve entelektüel anlamda güçlendirmeyi merkeze alan bir yaklaşımla hareket eden iki öğrenci, beklentilerini şöyle açıklamışlardır:

Kendimi 10 yıl sonra hayallerimi gerçekleştirmiş olarak görüyorum, yine özel hayatımla ilgili hiçbir şey yok. Sadece akademik anlamda şeyler var aklımda, yüksek lisansımı yapmış olacağım, doktoramı yapıyor olacağım. Kendimi yüksek lisans ve doktorasını yapmış, süpervizyon almış, çok iyi danışma yapabilen düzeyde görmek benim hayalim. Çok çalışsam bu düzeye gelebileceğimi düşünüyorum. Geleceğim bu düzeyin beni hem maddi hem manevi anlamda doyuracağını düşünüyorum. (K#6)

Ben kazanacağım parayı eğitimime yatıracığım için çok büyük ekonomik beklentim yok. Nereye gidersem yine kirada, yine aynı düzeyde olurum. Kendimi 10 yıl sonra pedagojide uzmanlaşmış olarak görüyorum. (K#8)

Aldıkları eğitim sonunda elde edecekleri yaşam standardının kısıtlı bir sosyo-ekonomik düzeyden öteye gidemeyeceğini ifade eden iki öğrenci, bu düşüncelerini şöyle açıklamaktadırlar:

Milli Eğitime atanırsam istediğim hayatın yüzde beşini bile yaşayabileceğimi düşünmüyorum. Çünkü buradaki bir bireyin aldığı para sadece ay sonunu getirmeye yarayacaktır. (E#8)

Ben kendimi sanırım sonsuza kadar işçi sınıfında görüyorum. İşçi sınıfının üstünde olmayı kaldıramam sanırım. Yoksa onların mücadelesinde olamam. Kazancım ihtiyaçlarımı karşılayacaktır. Şuanda bu parayla yetiniyorsam ileride de belli bir parayla yetinebilirim. (K#7)

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sosyal bilimlerin tüm alanlarında konu edilen işsizlik ve istihdama ilişkin sorunlar, özellikle neoliberal ekonomi politikalarının yaygınlaşmasıyla tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de günden güne önemini hissettirmektedir. Özellikle genç kesimlerin aldıkları eğitime uygun şekilde ve iş güvencesine sahip olarak istihdam edilememeleri, onları daha okul sıralarında iken gelecekları hakkında düşünmeye yöneltilmektedir. Gerek eğitimleri süresince, gerekse de mezuniyet sonrasında önemli eğitim ve yaşam maliyetlerine katlanmak zorunda kalan RPD alanı öğrencilerinin de bu koşullardan etkilendikleri görülmektedir. Görüşme yapılan öğrencilerin önemli bir kısmının, eğitim ve yaşam maliyetlerini karşılayabilmek için geçici işlerde zaman zaman ya da sürekli çalışmak zorunda oldukları gözlemlenmiştir. Bu durum, görüşme yapılan öğrencilerin Standing’in (2014) “prekarizasyon” adını verdiği geçici süreli ve güvencesiz çalışma koşullarıyla henüz öğrencilikleri devam ederken karşılaştıklarını göstermektedir. Prekarizasyonun “kalıcı bir işe kavuşma umudu” ve beraberinde buna asla ulaşamama kaygısının henüz öğrencilik aşamasındaki genç danışman adaylarının gelecek tasarımlarını belirleyen en temel etkenler arasında olduğu söylenebilir. Bu durum, Castel’in (2017) saptadığı kronik(leşen) kaygı halini doğrulamaktadır.

Öğrencilerin geleceğe yönelik beklentilerinde geçim kaygısı en belirleyici etken olarak görünmektedir. Öğrenciler öncelikle ekonomik bağımsızlıklarını kazanmak, belirli bir gelir düzeyine erişmek ve daha sonra asıl hayalleri olan akademik kariyer ve evlilik gibi konulara yönelmek istediklerini ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan öğrencilerin genellikle dar gelirlı ailelerden geldikleri düşünülünce bu bulgular, daha iyi iş imkânları aramak, akademik kariyer yapmak gibi beklentilerle işsiz kalma süresini uzatabilme olanağının, orta sınıfa ait bir ayrıcalık olduğuna dair Jeffrey’in (2011) gözlemi ile örtüşmektedir. Jeffrey (2011), zengin kesimlerden gelen kentli gençlerin beyaz yakalı işsizliğini yoksul kesimlerden gelen akranlarına oranla çok daha uzun vadede sürdürebildiklerini ortaya koyan bir dizi araştırmadan söz etmektedir. Türkiye’de de beyaz yakalı işsizler üzerine bir grup araştırmacı tarafından yapılan nitel araştırmada, ailenin bir sosyal güvenlik mekanizması ya da diğer bir deyişle “işsizlik sigortası” gibi işlev gördüğü ortaya konulmuştur (Bora, 2011). Araştırma bulguları, Jeffrey (2011) ve Bora’nın (2011) işsizliğin olumsuz etkisinin, yoksulluk düzeyine paralel olarak arttığını ortaya koyan araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Çelik’in işsizlik bağlamındaki 2008 tarihli araştırmasına referansla Geçgin (2014) de işsiz gençlerin sosyal güvenlik arayışında öncelikle ailelerine başvurduklarını; ancak bu durumun üst ve orta sınıf ailelere özgü bir durum olduğunu belirtmektedir. Buna göre yoksul gençlerin işsizlik sürelerini ve evlenme yaşlarını ertelemek gibi bir lüksleri yoktur; en kötü işe razı olur ve erken evlenirler. Araştırmanın önemli bir çoğunluğu dar gelirlı kesimlerden gelen çalışma grubundan elde edilen bulgular, Geçgin’in sözünü ettiği

durumu kısmen doğrulamaktadır. Öğrencilerin önemli bir kısmı, aldıkları eğitimi ailelerinin yoksulluğunu çözmek için bir yatırım aracı gibi görmektedirler. Bu nedenle bir an önce iş sahibi olmak istemekte; geleceğe dair tüm beklentilerini, lisansüstü eğitim görme hayallerini ve bu arada evlenme planlarını da ertelemektedirler. Bu durum, yükseköğrenim görmekte olan gençlerin evlenmeyi belli bir maliyetle ilişkilendirdiklerini düşündürmektedir. Castel (2017) tarafından ortaya konulan ve sabit işte çalışanlarda (%24) geçici işlerde çalışanlardan (%34); geçici işlerde çalışanların ise bir yıldan fazla süre işsiz kalanlardan (%38,7) daha düşük boşanma oranlarının ölçüldüğüne dair araştırma sonuçları düşünüldüğünde; RPD alanı öğrencisi olan çalışma grubunun, sürdürülebilir bir evlilik için gerekli olan istihdam koşullarının farkında oldukları; statü kaybı, güvencesiz çalışma ve ücretlilik koşullarının kötüleşmesi gibi "ekonomik eğretiliğe" maruz kalan ailelerin gündemden güne kırılmalara uğrayacağına dair öngörüler taşıdıkları düşünülebilir. Castel'in (2017) "mensubiyet yitimi" olarak adlandırdığı ve kişinin 'anlam taşıyan yapılara dâhil olmaması', 'etkileşimlerinin anlam bulduğu projelere sahip olmaması' hali, genç insanları büyük ölçüde kaygılandırmakta ve onların yaşamlarını kurgulamalarını ve sosyal entegrasyonlarını engellemektedir.

Sennett ve Cobb'a göre (2017) ekonomik reformlar, eskiden diplomalı gençler için önemli bir maaşlı iş kaynağı olan devlet memurluğu fırsatlarını azaltmış; özel sektörde istihdam yaratmada ise başarı sağlayamamıştır. Diplomalı işsizlik oranları ve ailelerin eğitime harcadıkları zaman, emek ve para dünyanın her yerinde artışını sürdürürken; modern dünyanın başarı ve itibar ölçütleri her seferinde daha nitelikli, daha da nitelikli ve beyaz yakalı işlere girmek olarak sunulmaya devam etmektedir. Profesyonelliğin kendi kendine yetmeyi sağlayan, kişiye özerklik veren bir nitelik olduğuna dair önkabul hala geçerliliğini sürdürmektedir (Sennett ve Cobb, 2017). Araştırma bulguları, Sennett ve Cobb'un sözünü ettiği bu tabloyu doğrulamaktadır. RPD öğrencilerinin gerek kariyer, gerekse yaşam standardıyla ilgili yanıtlarında başat rolü devlet memuru bir öğretmen olma beklentisi almaktadır. Ekonomik anlamda belli bir rahatlığı elde ettikten sonra lisansüstü eğitim almak ve idari kadrolar elde ederek yükselmek gibi beklentiler, RPD öğrencilerinin gelecek beklentilerinde başat rol oynamaktadır. Bu çerçevede seçme ve elemeyi sağlayan KPSS sınavı, özellikle de son sınıflara yaklaşıldıkça yaşamlarında belirleyici bir yer tutmaktadır. Üst sınıftan ders almak kaydıyla son sınıfta sınava çalışma performansını yükseltme gayretine giren, son sınıfta ayrıca KPSS kursuna devam eden ve yoğun çalışma performansı ile sosyal yaşamını erteleyen, hatta bu nedenle okulda kişisel gelişimleri için düzenlenen etkinliklere bile katılamayan çok sayıda öğrenci bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, mezuniyet öncesi ve sonrası için büyük bir rekabet ortamı bulunduğunu göstermektedir.

Mezuniyet sonrası rekabetinin KPSS sınav maliyetleriyle de sınırlı olmadığı anlaşılmaktadır. Öğrencilerin tamamına yakını, aldıkları eğitimlerin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Akademisyen yetersizliği nedeniyle yeterli uygulama koşullarına sahip olamadıklarını ve deneyim edinmeden meslek yaşamına atılmak zorunda kalacaklarını; ayrıca mezuniyet sonrasında yeterlik kazanmak adına pek çok paralı eğitim almaları gerekeceğini ve bunun maliyetini karşılama konusundaki kaygılarını dile getirmişlerdir. Eğitime gerek devlet, gerekse de bireyler tarafından yapılan yatırımların giderek artan maliyetleri ve buna karşılık azalan getirileri, Aksoy'un (2001)

da saptadığı gibi hem devletleri ve bireyleri zarara sokmakta; hem de yükseköğretimin gelir artışı sağlayacağı yönündeki kanaati zayıflatmaktadır. Öte yandan neoliberal ekonomi karşısında değişen işgücü piyasalarının gereksinimlerinin özellikle 1990'lardan sonra "yaşam boyu eğitim" adı altında bireyleri sürekli ve giderek artan oranlarda yeni beceriler kazanmaya ve bu sayede işgücü piyasasının getirdiği rekabet ortamında ayakta kalabilmeye yönelttiği de belirtilmektedir (Borg ve Mayo, 2005).

RPD adayları, KPSS sınavının öğretmen seçme sisteminde başarılı bir ölçme yöntemi olmadığını düşünmektedirler. Özellikle de öğretmenlik meslek bilgisi testinin sınıf içi süreçlerden muaf olan psikolojik danışman kitlesi için gereksiz bir bilgi yüklemesine yol açtığı belirtilmiştir. Bu tarz bir sınav yerine fakültede daha yoğun uygulamaya yönelik dersler, daha uzun staj süreleri ve bu stajlarda edinilen deneyimlerin sonucu olarak yapılacak bir atanma sürecinin daha yararlı olacağı belirtilmiştir. Öğretmen atamalarında özellikle mülakat sisteminin öğretmen adayları arasında güvensizlik yarattığı, bu mülakat sınavlarında liyakatin dışındaki pek çok etkenin rol oynadığına yönelik bir yaygın kanaatin olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda etnik, siyasi ve dinsel kimliği nedeniyle asla atanamayacağını düşünen psikolojik danışman adayları ile karşılaşılmıştır.

Sonuç olarak, 1980 sonrasında tüm dünyada yaygınlaşmaya başlayan neoliberal ekonomi politikaları ve günümüze yaklaştıkça yükselen işsizlik, eksik istihdam ve esnek istihdam koşulları nedeniyle, Türkiye'de de yükseköğrenim gören genç insanların geleceğe dair beklentilerinin olumsuz yönde etkilendiği anlaşılmaktadır. Castel'in (2017) "gelecek krizi" olarak tanımladığı bu karamsar tablonun güvencesiz, geçici sürelerle çalışma ve işsiz kalma gibi koşullara dayanan temel varsayımlarının Türkiye'deki yükseköğrenimli gençler üzerinde de günden güne yükselen bir sorun teşkil etmeye başladığı, Bülent Ecevit Üniversitesi RPD alanı öğrencileri özelinde gözlenmiştir. Bu tablo karşısında özellikle Türkiye'deki RPD alanı öğrencilerinin gelecek beklentilerini olumsuz etkileyen sorunların çözümü için Milli Eğitim Bakanlığı'na öğretmen atama sisteminin yeniden gözden geçirilmesi, alan dışından yapılan atamaların engellenmesi ve ön koşul olarak uygulanan yazılı sınav içeriğinin RPD alanına yönelik olarak güncellenmesine ek olarak uygulamalı ölçme kriterlerinin getirilmesi yerinde olacaktır. Ayrıca sınav ücreti adı altında alınan ücretin kaldırılması ya da makul bir rakama çekilmesi de gerekmektedir. Öğretmen atamalarında uygulanan mülakat sınavlarının da daha nesnel şekilde yapılması için acil önlemler alınması gerektiği, araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Eğitim Fakültelerinde verilen eğitimlerin niteliğinin yükseltilmesi ve özellikle mesleki uygulama olanaklarının artırılması gerektiği de öğrencilerin ifadelerinden ortaya çıkan önemli bir sonuçtur.

Kaynaklar

- Aksoy, H. H. (2001). İşsizlik- eğitim ilişkisine genel bir bakış ve gelecekte izlenecek politikalara ilişkin görüşler, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 32(1-2), 129-138.
- Aktüel Pdr (2011). Felsefe mezunları rehber öğretmen olarak atanıyor, <https://www.aktuelpdr.net/felsefe-mezunlari-rehber-ogretmen-olarak-ataniyor-pdr-alanina-ataniyor.html> (Erişim tar. 27.04.2019)
- Aktüel Pdr (2012). Felsefe sosyoloji mezunları rehber öğretmen olarak atanmayacak, <https://www.aktuelpdr.net/felsefe-sosyoloji-mezunlari-rehber-ogretmen-olarak-atanmayacak.html> (Erişim tar. 27.04.2019)
- Bauman, Z. (2019). *İskarta hayatlar: Modernite ve safraları*. (Çev. O. Yener), Can Yayınları.
- Bora, T. ve Erdoğan, N. (2011). Cüppenin, kılıcın ve kalemin mahcup yoksulları: Yeni kapitalizm, yeni işsizlik ve beyaz yakalılar, *Boşuna mı okuduk: Türkiye’de beyaz yakalı işsizliği*. İletişim Yayınları.
- Bora, A. (2011). Aile: En güçlü işsizlik sigortası, *Boşuna mı okuduk: Türkiye’de beyaz yakalı işsizliği*. İletişim Yayınları.
- Borg, C. ve Mayo, P. (2005). The EU Memorandum on lifelong learning. Old wine in new bottles? *Globalisation, Societies and Education*. 3(2), 203-225.
- Castel, R. (2017). *Ücretli çalışmanın tarihçesi: Sosyal sorunun dönüşümü*. (Çev. I. Ergüden), İletişim Yayınları.
- De Gaulejac, V. (2013). *İşletme hastalığına tutulmuş toplum*. (Çev. Özge Erbek). Ayrıntı Yayınları.
- Eğilmez, M. (2017). İşsizlik artıyor, <http://www.mahfiegilmez.com/2017/02/issizlik-artiyor.html> (Erişim Tarihi: 29.03.2019)
- Erdayı, A. U. (2012). Beyaz yakalıların tanımlanması üzerine, *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 14(3), 65-80.
- Geçgin, E. (2014). Esnekleşme rejiminde gençliğin halleri. *Yurt ve Dünya Dergisi*, 7.
- Gorz, A. (2001). *Yaşadığımız sefalet: Kurtuluş çareleri*. (Çev. N. Tural), Ayrıntı Yayınları.
- Gündoğdu, K., Çimen, N. ve Turan, S. (2008). Öğretmen adaylarının kamu personeli seçme sınavına (KPSS) ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 35-43.
- Habervitrini (2002). DMS ile KMS sınavları birleştirildi. <http://www.habervitrini.com/egitim/dms-ile-kms-sinavlari-birlestirildi-12783> (Erişim tarihi. 22.02.2019)
- Jeffrey, C. (2011). *Geleceksiz kuşak: İşsiz gençler ışığında gençliği yeniden düşünmek*. Gerçek, yıkıcı ve yaratıcı. (Çev. D. Öz, Ed. D. Öz, F. Dönmez Atbaşı ve Y. Bürkev), Nota Bene Yayınları.
- Makal, A. (2003). Cumhuriyetin 80. yılında Türkiye’de çalışma ilişkileri. *A.Ü. SBF-GETA Tartışma Metinleri*, No.62/Aralık.
- Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar 1*. (Çev. S. Özge), Siyasal Kitabevi.
- OECD (2017). Bir bakışta eğitim 2017: OECD göstergeleri. <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EAG2017CN-Turkey-Turkish.pdf> , (Er. Tar. 22.02.2019).
- Paker, T. (2015). Durum çalışması, (Ed. F. N. Seggie, Y. Bayyurt), *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları*. Anı Yayınları.
- Punch, K. F. (2011). *Sosyal araştırmalara giriş: Nitel ve nicel yaklaşımlar*. (Çev. D. Bayrak, H. B. Arslan, Z. Akyüz), Siyasal Kitabevi.
- Sennett, R. (2011). *Yeni kapitalizmin kültürü*. (Çev. A. Onacak), Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2012). *Karakter aşınması: Yeni kapitalizmde işin kişilik üzerindeki etkileri*. (Çev. B. Yıldırım), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. ve Cobb, J. (2017). *Sınıfın gizli yaraları*. (Çev. M. K. Coşkun), Heretik Yayınları.
- Solmon, L. C., & Fagnano, C. L. (1995). Benefits of education, In *International Encyclopedia of Economics of Education*. Edited by M. Carnoy, (2nd Edition), Oxford, OX, UK ; Tarrytown, N.Y., USA : Pergamon.
- Standing, G. (2014). *Prekarya: Yeni tehlikeli sınıf*. (Çev. E. Bulut), İletişim Yayınları.
- Standing, G. (2017) *Prekarya Bildirgesi*. Çev.S. Çınar, S. Demiralp, İstanbul: İletişim Yayınları.
- TÜİK (2016). *İşgücü istatistikleri 2016*, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24635> (Erişim Tarihi: 29.03.2019)

- TÜİK (2018). *İşgücü istatistikleri 2018*, <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=30677> (Erişim Tarihi: 29.03.2019)
- TÜİK (2019). Ne eđitimde ne istihdamda olan 15-24 yaş grubu genç nüfusun bitirdiđi eğitim düzeyi, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 (Erişim Tarihi: 03.05.2019).
- Yıldırım, A. ve H. şimşek (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Güncelleřtirilmiř Geliřtirilmiř 5. Baskı), Seękin Yayıncılık.
- Yüksel, S. (2004). Öğretmen atamalarında merkezi sınav uygulamasının değerlendirilmesi, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakóltesi, Malatya, 6-9 Temmuz 2004.

Yazar

Dr. Öğr. Üyesi Birgül ULUTAş

Psk. Dan. Emre GÜNEY

İletişim

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakóltesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı,67300, Kdz. Ereğli/Zonguldak, Türkiye,
E-mail: ulutas.birgul@gmail.com

Pekmezli Çok Programlı Anadolu Lisesi, Pekmezli Mahallesi Küme Evler No:3 Akçakale/şanlıurfa, Türkiye
E-mail: e.guney.1997@hotmail.com